

УДК 17.177.9

ЗАПОРОЖЕЦЬ ТЕТЯНА,

*кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільних наук
Університету економіки та права "КРОК", м. Київ*

РОЗГЛЯД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ З ПОЗИЦІЙ "МОРАЛІ СПРАВЕДЛИВОСТІ"

У статті здійснюється аналіз, виявляється сутність та специфіка одного із ракурсів моральної відповідальності - відповідальності як справедливості. З'ясовано, що відповідальність, побудована на основах справедливості, окреслює кордони, за які не можна виходити автономному, моральнісному, свідомому суб'єкту; принципи поваги та особистої гідності дозволяють індивіду ствердитися як особистості та примусити рахуватися з власною автономією та автономією іншого.

Ключові слова: відповідальність; справедливість; свобода; повага; особиста гідність.

Постановка проблеми. Цінності справедливості та відповідальності, свободи, гідності та прав людини належать до засадових, загальнолюдських. Однак, як свідчить історичний досвід, спроби реалізувати на практиці ідеал справедливості часто призводять до загального зрівнювання, що черговий раз демонструє утруднення поєднання ідеалів справедливості та свободи, натомість підкреслює можливість такого поєднання між справедливістю та відповідальністю.

Наразі актуалізується проблема свободи, відповідальності та справедливості у зв'язку з глобалізаційними процесами, міжнародними конфліктами, пошуками нових вимірів людського співжиття. Феномен моральної відповідальності розглядається в різних контекстах та вимірах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі проблеми зв'язку справедливості та відповідальності привертають увагу філософів, політологів, соціологів, економістів, теоретиків управління та представників інших сфер соціального знання. Значний внесок у розробку цієї проблематики зробили У. Бек, Д. Белл, Ю. Габермас, К. Гілліган, Р. Давид, К. Жоффре-Спінозі, Г. Йонас, Е. Левінас, А. Макінтайр, П. Рікер, Дж. Ролз, Ч. Тейлор, Ф. А. фон Гайек [14] та інші. На теренах пострадянського простору слід виділити внесок таких дослідників, як Т. Алексєєва, З. Бербешкіна, А. Васильєв, А. В'язов, А. Гусейнов, В. Давидович, Р. Дворкін, Л. Зараєва, Г. Карнаш, Л. Макєєва, М. Медведченкова, Н. Печерська, Г. Пирогов, А. Прокоф'єв, У. Саваровська та інших [2; 5-7; 9; 10; 12; 13]. В Україні до цієї проблематики зверталися Т. Василевська, А. Гергун, А. Ермоленко, Г. Заремба, А. Колодій, О. Комаров, М. Левчук-Хмара, Н. Литвиненко, В. Омельченко, Г. Пилипенко, Г. Пономаренко, Л. Ситніченко, А. Фальковська, А. Шевченко, В. Шишко та інші науковці [8; 16].

Проте взаємозв'язок справедливості та відповідальності в більшості випадків не був безпосередньо предметом досліджень зазначених науковців, у своїх наукових розвідках аналізованої тематики вони торкалися лише епізодично, здійснюючи дослідження більш широких чи суміжних аспектів справедливості та відповідальності. З огляду на це проблема взаємообумовленості відповідальності та справедливості залишається актуальною для філософсько-етичних студій.

Метою статті є виявлення сутності та специфіки одного із ракурсів моральної відповідальності, а саме - відповідальності як справедливості.

Виклад основного матеріалу. Моральна відповідальність визначається нами як напружена суперечність між тенденцією, яка орієнтована на виокремлення індивіда із цілісності, та доцентровою тенденцією, котра спрямована на єднання з Іншим.

У феноменах справедливості, обов'язку, особистої гідності чітко відображена тенденція відповідальності винятково за себе, а відповідальність за іншого є лише даниною тому, що ми існуємо в соціалізованому світі. Проте, оскільки автономний індивід із необхідністю вступає в соціальні контакти, він змушений долучатися до конституюваних людством норм та принципів заради визначення міри тих чи інших вчинків, спільним знаменником яких є категорія справедливості (під якою часто розуміється соціальна справедливість).

Розуміння суб'єкта як уособленого та індивідуалізованого, проте взаємодіючого з іншими викликало до життя поняття справедливості, яка встановлює кордони та уможливіє онтологічну підставу відповідальності. Справедливість задає межі самій відповідальності, не дозволяючи їй перетворитися на тотальну, оскільки вона є тим мінімумом обмежень, не дотримуючись якого, індивід позбавляється статусу людини.

Завдання статті полягає в тому, щоб показати, що раціональний момент відповідальності, яка розуміється з точки зору справедливості та обов'язку, не заперечує існування почуття справедливості. Аналіз відповідальності у зв'язку з поняттями поваги та особистої гідності дозволяє виявити ті грані феномену, які характеризують самовизначену, індивідуалізовану особистість, що поклала моральнісні кордони своїй експансії у світ і здатна визнати за іншим його неповторність та автономію.

Можна визначити два види справедливості - належна справедливість та розподільна справедливість. Відповідальність, яка базується на належній справедливості, спроможна впорядкувати моральнісний світ особи, гармонізувати зв'язок між її діяннями та їх наслідками, закласти в людині надію на перемогу добрих починань. Належна справедливість здатна знизити й почуття відповідальності за власне життя, тому що той, хто вірить у віддачу, чекає нагороди за добро, уже викликає сумніви в щирості цієї доброти. Відчуваючи страх перед покаранням, ми переадресуємо роль судді наших вчинків зовнішнім силам, знімаючи тим самим відповідальність із себе.

Окреме діяння людини сприймається належною

справедливістю поза контекстом її життя, поза розглядом її становлення. Тому існує постійна небезпека закріплення за персоною тих чи інших ярликів. Належна справедливість безперечно, визнає індивіда або праведним, або грішним і, таким чином, статичним, не здатним до моральнісних змін. Єдиною моральнісною віддачею є усвідомлення та несіння власної провини та глибоке розкаяння, або ж відчуття власної заслуги. Усі інші розуміння віддачі, на наш погляд, не є складовими реальної особистісної відповідальності, хоча часто й приймаються за них.

Як певний масштаб ціннісної наповненості вчинків, розподільна справедливість зіставляє різноспрямовані дії та спонукання людей. Обмежувальний її характер регулює міжособові, міжгрупові та інші подібні відносини, протистоїть егоїзму та тиранії. Обмежуючи сваволу, справедливість затверджує ідею особистої свободи як засновану на визнанні такої ж свободи кожного. Той, хто не бере до уваги цієї регламентації у власній поведінці, сам перестає бути захищеним нею. Справедливість не тільки встановлює обмеження, але й для захисту свободи та інтересів кожного визначає міру необхідного примусу, "насильства" для тих, хто її порушує.

Розуміння справедливості як цінності, обґрунтованої доказами розуму й прийнятої в результаті дискурсу, сягає ще часів Гоббса. Ідея побудови справедливого суспільства на основі поглядів, прийнятих у дискурсі, і зараз є однією з найпопулярніших. Справедливість у цьому разі найчастіше розуміється як взаємовідносини між індивідами, які визначають міру автономії та невтручання в приватне життя кожного. Вирішення конфліктів тут передбачає не боротьбу, а взаємну готовність до збалансування інтересів, при якому цінність чужої свободи буде сприйматися так само, як цінність власної свободи. Постійна перевірка та врівноваження інтересів бачиться як обов'язок індивідів, які будують свої стосунки на основі справедливості. Такими є позиції сучасного конвенціоналізму.

Яскравим прикладом обумовлення справедливості на конвенційних засадах є морально-правова концепція Дж. Роулза. У "Теорії справедливості" він визначає справедливість як чесність, що покликана забезпечити недоторканість кожного. Будь-який із принципів справедливості повинен бути раціонально обґрунтованим і тільки потім затвердженим як основоположний для людської спільноти. У раціональному обговоренні та обґрунтуванні принципів беруть участь усі учасники соціальної взаємодії. Після узгодження та врахування позиції кожного, яка повинна базуватися на неупередженості та раціональності, приймається певне рішення, яке стає згодом основним законом. Таким чином, для вироблення ідеалу належного справедливого суспільства стає необхідним суспільний договір, який покликаний захистити інтереси кожного з його членів. При цьому дієздатність принципів справедливості, які вироблені раціонально та на засаді згоди, залежить від того, що в разі гіпотетичної необхідності поміж різними індивідами можуть бути знайдені компроміси. Дж. Роулз пише про те, що суспільство, яке задовольняється принципами справедливості як чесності, нагадує ту гіпотетичну асоціацію, у яку стає можливим вільне входження людей, тому що вільні та рівні індивіди виявляють згоду на умови, що є суттєво чесними. Ось чому члени цієї спільноти автономні, а обов'язки ними приймаються цілком свідомо [14, с. 238].

Таким чином, справедливість для Дж. Роулза є не одвічно притаманною людині властивістю, а актом договору, що прийнятий у результаті раціонального вибо-

ру. При цьому роль почуттів повністю ігнорується. Самодостатні індивіди укладають договір, який передбачає вилучення при найменших втратах найбільшої користі для кожного. Принципи справедливості покликані лише впорядковувати, обмежувати та регулювати стосунки між людьми, базуючись на заповіді "не нашкодь". Але індивіди Дж. Роулза позбавлені інтересу до іншого, емоцій та почуттів; раціональні егоїсти оберігають власний інтерес, при цьому не виявляючи жодного співпереживання, співчуття та турботи про життя ближнього.

При розгляді справедливості з точки зору автономного самодостатнього індивіда стосунки з іншим постають тільки даниною прикрий необхідності. Тут, як зазначає Г. Батіщев, "народжується мотив діалогізму як холодного договору самоствердження про зрівняння прав на самоствердження, де всі для кожного й кожний для всіх - засіб та умова. Якби міг, розвивався б та удосконалювався б сам по собі, але вимушено визнає: умовою та засобом цього виявляється розвиток інших, насамкінець навіть кожного іншого" [4, с. 137].

Відповідальність, що базується на справедливій взаємодії багатьох, стверджується представниками комунікативної теорії. Цей вид відповідальності називають діалогічним, на відміну від монологічної відповідальності, якій притаманний патерналізм та елітарність. Визначальним для діалогічної відповідальності, як указує А. Єрмоленко, є "суб'єкт-суб'єктні відносини, у центрі яких стоїть зріла особистість, відповідальна за себе та всю систему суспільства (комунікативно та етично компетентна), демократичні інститути та рівноправні (в ідеалі) стосунки між людьми" [8, с. 88].

Первинними коренями цієї відповідальності постають етос взаємності між автономними особистостями, прийняття апріорі комунікативного співтовариства, солідарна відповідальність, критичність стосовно асиметричної комунікативної ситуації. Характерними відзнаками діалогічної відповідальності є прийняття рішення всіма учасниками на основі діалогічного узгодження інтересів, зрілість та здатність учасників до відповідальності. Комунікативна етика з демократичним горизонтом спрямована на розумний консенсус. Це відповідальність перед ідеальним комунікативним співтовариством, яке розуміється як суспільство справедливості, свободи та рівності [8, с. 88].

Виникнення теорій дискурсу пов'язане з новою посткласичною ситуацією у філософській свідомості. Людина визнається відповідальною за власне рішення, оскільки в результаті його здійснюється добудова ситуації. Перенесення відповідальності за вибір на зовнішні сили, на емпіричні факти стає неможливим, оскільки останні вже не можуть виконувати роль інстанції, що остаточно обґрунтовує й оцінює. У зв'язку з тим, що тепер у жодній з позицій не існує переваги в порівнянні з іншою, єдиним розв'язанням цієї проблеми стає конструктивний дискурс та вирішення ситуації в умовах онтологічного консенсусу.

Конвенційний характер цінностей, що приймаються на основі консенсусу, указує на їх некоріненість та перехідний характер. На наш погляд, відповідальність тут стає технічним засобом для виконання тієї чи іншої прийнятої на певний момент вимоги; оскільки згодом вимога може змінитися або бути анульованою, то й означена відповідальність є умовною. У комунікативній теорії відповідальність приймається всіма учасниками дискурсу на основі діалогічного узгодження інтересів, але навіть якщо ці інтереси узгоджуються з точки зору ідеальної спільноти майбутнього, вони не можуть бути застиглими й раз і назавжди затвердженими. Зміни в

людському співтоваристві з необхідністю змінюють і це співвідношення. Це виявляє операціональний характер, якого набуває категорія відповідальності в конвенційних теоріях - вона стає засобом регуляції встановлення певних відносин, але втрачає аксіологічну значущість. У світі, де все носить умовний характер, і відповідальність - умовна.

Відтак, можна зробити висновок, що відповідальність, яка розглядається з позицій справедливості, характеризує взаємовідносини уособлених, автономних суб'єктів, які більше стурбовані проблемою ствердження власного Я як самостійного та самовідповідального. І хоча договірні відносини базуються вже на інших, ніж в класичній філософії, засадах, вони визначають лише "обмежувальні" кордони відповідальності: суб'єкт виявляється відповідальним за збереження цілісності власного Я і за те, щоб не порушити цілісності інших. Змістовне взаємоторення тут стає неможливим, оскільки закони здатні виконувати лише функцію стримування.

Діалогізм як один із двох видів спілкування, які викремлює Г. Батіщев, на наш погляд, є саме тим взаємозв'язком, який ґрунтується лише на справедливості. Конвенційні відносини завжди умовні, вони не пов'язані з абсолютними цінностями, наявність яких заперечується. Кожен агент взаємодії - замкнений, самодостатній, він "зачинений для становлення, сутнісно непричетний відповідальній, самоприсвяченій адресності" [4, с. 129]. Звернемо увагу: непричетний відповідальності, що розуміється як самоприсвяченість, хоча йому цілком може бути притаманна відповідальність як тримання відповіді за виконання наказів, норм, конвенцій.

Втеча у своєцентризм часто здійснюється через побоювання бути керованим та підвладним. Але логіка цієї втечі є такою, що все одно контактів з іншими не уникнути, а необхідність побудови стосунків між автономними атомами-суб'єктами знову призводить до побудови регламентуючої системи. Захист власної свободи та автономії обертається певною несвободою, тому що втікаючи від правил у самотність, ми прирікаємо себе на дотримання нових правил, які руйнують своєрідність і неповторність власного Я. Уявляючи себе мірилом усіх речей, ми руйнуємо себе, тому що насолоджуємося самовдоволенням, власною сліпотою, не піддаючись відповідальній самооцінці перед обличчям совісті та близьких, тих, хто нас любить. Відповідальність, яка ґрунтується на справедливості, - це відносини декількох своєсвітів. І діалог тут, за словами Г. Батіщева, бачиться як угода про рівність усіх тих, кожен із яких вважає себе первинно вищою істотою. "Доти, доки атоми, що перебувають у діалозі, утримуються від примусу один одного до "рівності", вона залишається холодною атмосферою терпимості не співпричетних, байдужих один до одного атомів, рівних саме у своїй нігілістичності до цінностей", - писав Г. Батіщев [4, с. 133].

Отже, справедливість виникає як необхідність приборкання агресивності та ворожості, але, будуючи відносини лише на справедливій рівності всіх, ми перетворюємо кожного на однакового, схожого. А позбавляючись абсолютних цінностей, ці "схожі" стають однаковими й у власному своєцентризмі, тобто абсолютно вільними, у тому числі й у будь-якому прояві агресивності. Для обмеження цієї ворожості знову будуються регламенти, встановлюються правила, які захищаються лише системою покарання. А покарання - це вже позаморальнісна категорія.

Глибина проблеми полягає в тому, що для осмис-

лення моральнісного життя поняття справедливості виявляється недостатнім. Але попри це вона бачиться необхідним компонентом людського існування. Судження про правомірність того чи іншого вчинку потрібно перш за все самому обвинуваченому, тому що важкість провини іноді стає непомірною для нього і він потребує зовнішньої оцінки. Без прийняття принципів справедливості індивід не може здійснити самооцінку, відчути власну провину. Людині, як істоті моральнісній, необхідна справедлива оцінка її вчинків та помислів - поза оцінкою стираються кордони між добром та злом.

Моральнісному суду властивий цілий ряд антонімів. Розмірковуючи над суперечностями моральної оцінки, А. Гусейнов відзначає її специфіку: бездоганий не хоче судити, оскільки відчуває власну недосконалість, а той, хто бажає оцінювати, уже через це не бездоганий, а самовдоволений. Етиком пропонується тимчасове правило морального суду: "...Моральнісна оцінка в позитивній формі, якщо й припустима, що потребує спеціального аналізу, то тільки стосовно інших, моральнісна оцінка в негативній формі припустима тільки по відношенню суб'єкта до самого себе" [6, с. 8]. Але це, на наш погляд, перетворює на неможливе існування явища справедливого суду як такого.

Висновки Є. Анчел видаються більш точними, оскільки авторка визнає необхідність морального оцінювання інших, але за певних умов. Людина може бути засуджена за той чи інший намір, діяння, проте не за життя в цілому. При цьому засудження чиниться й в інтересах того, кого засуджують, в ім'я його самого. Важливо те, що наш вирок таємно включає в себе й готове відкрито проявитися милосердя або розуміння того, що провина коли завгодно може перетворитися в занепад особи [1, с. 24]. Останній момент, на наш погляд, особливо важливий - він свідчить про моральнісну допустимість справедливої оцінки в поєднанні з людинолюбством, милосердям. У цьому випадку особа не замикається в згаданій А. Гусейновим самовдоволеності, а з безпристрасного судді перетворюється на небайдужу, відповідальну за ближніх.

Відповідальність уособленого, автономного суб'єкта ґрунтується на почутті власної гідності. Гідність - одна з базових характеристик особистості, форма самооцінки, яка передбачає розвинуту самосвідомість та самообмеження, і в той же час це - вираження вимоги поваги до себе з боку оточуючих. На думку О. Дробницького, у категорії гідності індивід виступає як відносно незалежний від будь-якої групи та такий, що персоналізує собою людство [11, с. 65]. Тому гідність - та характеристика, якою володіють всі, а звідси й впливає вимога уважного, обережного та дбайливого ставлення до особистості іншого.

Зрозуміло, що відчуття власної цінності, уміння шанувати самого себе, впливає з достатньо високої оцінки власної персони. Але оцінка ця часто базується тільки на констатації високих моральнісних мотивів та намірів особистості, ігноруючи реалізацію їх, втілення у вчинках. Саме тому актуальним є попередження про обмеженість цієї гідності як моральнісного мотиву, оскільки вона орієнтує не на духовний пошук та втілення ідеалів у діяннях, а на самопереконання та самовпевненість, оцінку індивіда лише за "внутрішніми можливостями" [11, с. 66].

Для моральнісної самореалізації людини у світі поряд із почуттям власної гідності та достатньо стійкою позитивною самооцінкою необхідним є почуття відповідальності за себе та за світ. Інакше наявне в індивіда бажання самоповаги, яке базується на аналізі, баченні себе неначе з боку, буде спотворювати образ

Я. Домінанта на самоповагу актуалізує небезпеку перетворення персони на істоту аморальну.

У зв'язку із цим перелік ознак, що характеризують людську гідність як моральнісний феномен, на якому наголошує Г. Бандзеладзе, уявляється недостатнім. Етик як такі називає свободу, активність, прагнення до творчості [3, с. 65]. На наш погляд, гідність, що базується на цих людських проявах, але ігнорує відповідальність як головну складову, приречена на моральнісне виродження. Тому що "усвідомлення та переживання того, що ви вільно та повно проявляєте здібності та можливості, робите те, що можете, і прагнете оволодіти здатністю робити якомога більше" [Там само, с. 61], - це ще не характеристика моральнісної гідності, а лише констатація свободи як умови повної реалізації особистості. Але сама ця реалізація може йти різними шляхами, часто ігноруючи дорогу моральнісного вдосконалення. На наш погляд, відповідальність є гарантом істинної людської гідності. Відчуття повного не-алібі дозволяє реалізуватися не всім можливостям та здібностям людини (вони, як відомо, можуть бути протилежними та різноспрямованими), а орієнтує особу на вибір та реалізацію тих потенціалів, у яких більшою мірою виявлені людяність та моральнісна природа індивіда.

Визначення себе як гідного передбачає вільне волевиявлення, рішення та його реалізацію. Воно не може задаватися зовні, нав'язуватися індивіду. Відчуваючи себе лише ланкою в безликому ланцюгу, де все вже вирішено "до нас і не нами", особа втрачає людську гідність, власний "почерк", і тому, не відчуваючи себе автором вчинку, події, вона прагне позбутися й відповідальності за них. Віддаючи власні повноваження аморфному Цілому, державі, нації, расі, майбутньому, індивід позбавляється не тільки відповідальності, але й самості. Навпаки, розширення кордонів для вільної реалізації суб'єкта, підвищення довіри до нього, повага до його унікальності, обертаються підвищенням відповідальності за власну особу, за підтримку особистої гідності.

Жорсткий детермінізм, який вбачає причини людських вчинків поза самою людиною або стверджує повну владу надсвідомості чи підсвідомості у формуванні людських мотивів, тим самим позбавляє індивіда свободи вибору та власної гідності.

Вільний вибір необхідний для підтримки гідності індивіда так само, як і "кодекс честі" - визначення для себе тих моральнісних кордонів, порушення яких веде до повного краху "образу себе", самоідентичності. Але тією ж мірою необхідним для самореалізації є втілення рішення у вчинку.

Людська гідність може розглядатися як відчуття себе метою та вінцем творіння. Проте існує значна можливість спотворення цієї ідеї та перетворення її у виголошення людинобожества, із якого випливає необмежена та безвідповідальна сваволя. Тому бути метою творіння - означає бути гідним такого призначення. Усвідомлення цього спонукає до найвищої відповідальності, потребує співмасштабної та відповідної поведінки; воно породжує спрямованість на ідеал і може викликати страждання, коли індивіду не вдається бути на рівні особистого високого покликання. Таке розуміння гідності у зв'язку з визначенням власного місця в Універсумі та відповідальності за призначення видається нам найбільш точним.

Таким чином, почуття власної гідності невіддільне від відповідальності за себе та за світ. Тільки можливість вчиняти моральнісно, співвідносити діяння з ідеалом, відчуваючи себе розумною частиною Всесвіту, стає витокком гідності людини. Глибоке усвідомлення

не-алібі в бутті дає індивіду підґрунтя для самоповаги, усвідомлення власного покликання та імпульс для його реалізації. Ідея особистої гідності не може бути основою для побудови відповідального ставлення до світу, а сама ґрунтується на людській відповідальності.

Категорію справедливості часто співвідносять не тільки з поняттям особистої гідності, але й із принципом поваги до іншого. Етика поваги передбачає безумовне ставлення до будь-якої людини як самостійної, інакшої особистості. За іншим визнається статус особи. У процесі взаємодії на засадах поваги іншому надається свобода, яка, проте, не повинна пригнічувати власну свободу. Принцип поваги розповсюджується на кожного представника людського роду (а сьогодні й ширше - на кожного представника живого світу, Всесвіту). Але індивіди розглядаються у своїй абстрактності. Тут немає взаємопроникнення, співпадіння, взаємовідповідальності - кожен сам по собі й кожен сам за себе. "Просто не зачіпай інтереси іншої людини" - виголошує принцип поваги.

Висновки

Підсумовуючи, зазначимо, що відповідальність, яка трактується з позицій моралі справедливості - це відповідальність за перебування в певних рамках стосунків, у яких людина має право називатися такою, де в неї є можливість зберегти власне обличчя як представника людського роду. Таким чином, відповідальність, побудована на основах справедливості, окреслює кордони, за які не можна виходити автономному, моральнісному, свідомому суб'єкту. Принципи поваги та особистої гідності дозволяють індивіду ствердитися як особистості та примусити рахуватися з власною автономією та автономією іншого. Указана проблема все ще чекає на увагу дослідників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анчел Е. Этнос и история / Е. Анчел ; [пер. с венг. М. А. Хевеши]. - М. : Мысль, 1988. - 126 с.
2. Алексеева Т. А. Справедливость как политическая концепция : Очерк современных западных дискуссий / Т. А. Алексеева. - М. : МОНФ, 2001. - 242 с.
3. Бандзеладзе Г. Д. О понятии человеческого достоинства / Г. Д. Бандзеладзе. - Тбилиси : Мецниереба, 1979. - 108 с.
4. М. М. Бахтин как философ / [отв. ред. Л. А. Гогтишвили, П. С. Гуревич]. - М. : Наука, 1992. - 256 с.
5. Бербешкина З. А. Справедливость как социально-философская категория / З. А. Бербешкина. - М. : Мысль, 1983. - 204 с.
6. Гусейнов А. А. Моральная демагогия как форма апологии насилия / А. А. Гусейнов // Вопросы философии. - 1995. - № 5. - С. 5-12.
7. Гусейнов А. А. Этика / А. А. Гусейнов, Р. Г. Апресян. - М. : Гардарика, 2007. - 470 с.
8. Ермоленко А. Н. Этика ответственности и социальное бытие человека (современная немецкая практическая философия) / А. Н. Ермоленко. - К. : Наук. думка, 1994. - 200 с.
9. Зараева Л. В. О некоторых западных теориях справедливости / Л. В. Зараева // Власть. - 2007. - № 8. - С. 67-70.
10. Карнаш Г. Ю. Справедливость как морально-политическая категория / Г. Ю. Карнаш. - М. : Гардарика, 2006. - 305 с.
11. Дробницкий О. Г. Моральная философия: Избранные труды / О. Г. Дробницкий ; [сост. Р. Г. Апресян]. - М. : Гардарика, 2002. - 523 с.
12. Пирогов Г. Г. Социальная справедливость: генезис идей / Г. Г. Пирогов, Б. А. Ефимов // Социологические исследования. - 2008. - № 9. - С. 3-11.
13. Прокофьев А. В. Справедливость и ответственность : социально-этические проблемы в философии морали / А. В. Прокофьев. - Тула : Изд-во Тул. гос. пед. ун-та им. Л. Н. Толстого, 2006. - 278 с.

14. Rawls J. A Theory of Justice [Електронний ресурс] / John Rawls. - Cambridge, Massachusetts : Belknap Press of Harvard University Press, 1971. - 607 p. - Режим доступу : <https://books.google.com.tr/books?id=vcVEPc30ut0C&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>.

15. Ситніченко Л. О. Свобода та справедливість за доби глобалізації / Л. О. Ситніченко // Мультиверсум. Філософський альманах. - 2006. - № 57.

16. Шевченко А. К. Культура. История. Личность. Введение в философию поступка / А. К. Шевченко. - К. : Наук. думка, 1991. - 192 с.

Запорожец Татьяна,

*кандидат философских наук, доцент кафедры общественных наук
Университета экономики и права "КРОК", г. Киев*

РАССМОТРЕНИЕ ОТВЕТСТВЕННОСТИ С ПОЗИЦИЙ "МОРАЛИ СПРАВЕДЛИВОСТИ"

В статье осуществляется анализ, выявляется сущность и специфика одного из ракурсов моральной ответственности - ответственности как справедливости. Выяснено, что ответственность, построенная на основах справедливости, очерчивает границы, за которые нельзя выходить автономному, нравственному, сознательному субъекту; принципы уважения и личного достоинства разрешают индивиду утвердиться как личности и принудить считаться с собственной автономией и автономией другого.

Ключевые слова: *ответственность; справедливость; свобода; уважение; личное достоинство.*

Zaporozhets Tetiana,

*PhD in Philosophy, Docent at Social Science Department,
University of Economic and Law "KROK", Kyiv*

CONSIDERATION OF RESPONSIBILITY WITH "MORALI EQUITY" POSITION

The purpose of this article is to identify the nature and specificity of the one of moral responsibility angles namely responsibility as equity. Moral responsibility defined as intense contradiction between the tendency that is focused on the individual isolation from integrity, and centripetal tendency which aims at unity with others. In the phenomena of fairness, duty, personal dignity the tendency of the responsibility exclusively for myself, and the responsibility for the other is a tribute to the fact that we exist in a socialized world clearly reflects. However, as an autonomous individual has a need to enter into social contacts, he is forced to take up humanity constituted norms and principles for determining the extent of certain actions, the common denominator of which is the justice category.

An understanding of the subject as the embodiment and individualized, but interacting with others, reflected in the concept of justice, which sets boundaries and makes possible the ontological foundation of responsibility. The justice sets limits of responsibility, not allowing it to turn into an all-out, because it is those minimum of restrictions not following of which makes the individual lose the status of the Human. It was found that the responsibility rational moment which is understood in terms of equity and obligation, does not deny the justice existence sense. Responsibility analysis due to the concepts of respect and personal dignity reveals those phenomenon distinctions that characterize self-determined, individualized person, who marked its expansion moral boundaries to the world and is able to recognize somebodies' originality and make him consider of its own and others autonomy. Responsibility, which is built on the basis of justice, outlines the boundaries that should not to be passed by the autonomous, moral, conscious entity.

Key words: *responsibility; equity; fairness; freedom; respect; personal dignity.*

REFERENCES

1. Anchel E. (1988), The ethos and history [translated], Mysl, Moscow, 126 p. (rus).
2. Alekseyeva T. A. (2001), Justice as a political concept: Outline of contemporary Western debate, MONF, Moscow, 242 p. (rus).
3. Bandzeladze G. D. (1979), On the concept of human dignity, Metsniereba, Tbilisi, 108 p. (rus).
4. Gogotishvili L. A., Gurevich P. S. [ed.] (1992), Bakhtin as a philosopher, Nauka, Moscow, 256 p. (rus).
5. Berbeshkina Z. A. (1983), Justice as a socio-philosophical category, Mysl, Moscow, 204 p. (rus).
6. Guseinov A. A. (1995), The moral demagoguery as a form of apology for violence, *Voprosy filosofii* [Moscow], № 5, pp. 5-12 (rus).
7. Guseinov A. A., Apresian R. G. (2007), Ethic, Hardaryka, Moscow, 470 p. (rus).
8. Yermolenko A. N. (1994), Ethics and social responsibility of human existence (the German modern practical philosophy), Naukova dumka, Kyiv, 200 p. (rus).
9. Zarayeva L. V. (2007), Some western theories of justice, *Vlast* [Moscow], № 8, pp. 67-70 (rus).
10. Carnashe H. Iu. (2006), Justice as a moral and political category, Hardaryka, Moscow, 305 p. (rus).
11. Drobniatskiy O. G. (2002), Moral Philosophy: Selected Works, Hardaryka, Moscow, 523 p. (rus).
12. Pirogov G. G. (2008), Social justice: the genesis of ideas, *SOCIS* [Moscow], № 9, pp. 3-11 (rus).
13. Prokofiev A. V. (2006), Fairness and Responsibility: social and ethical issues in moral philosophy, Publisher Tula State Pedagogical University named after L.N.Tolstoy, Tula, 278 p. (rus).
14. Rawls J. (1971), A Theory of Justice, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 607 p., available at: <https://books.google.com.tr/books?id=vcVEPc30ut0C&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false> (engl).
15. Sytnichenko L. A. (2006), Liberty and justice in the era of globalization, *Multiversum. Philosophical Almanac* [Kyiv], № 57 (ukr).
16. Shevchenko A. K. (1991), Culture. History. Personality. Introduction to the philosophy of the act, Naukova dumka, Kyiv, 192 p. (rus).

© Запорожець Тетяна

Надійшла до редакції 05.08.2015